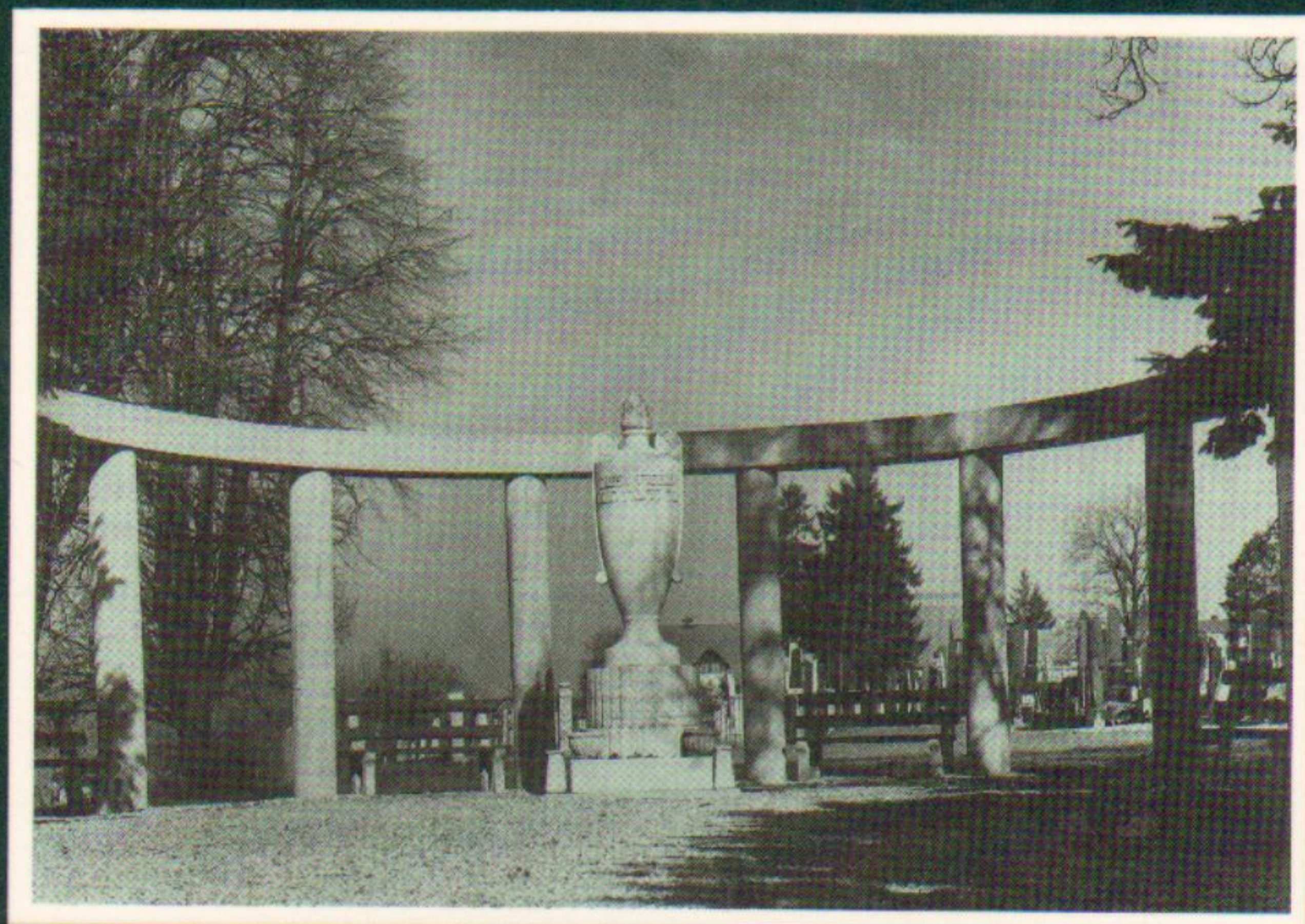

זכור

ZSIDÓSORS
DÉLKELET-DUNÁNTÚLON
a XVIII. századtól a holocaustig

Kaposvár, 1994

Előszó

Bihar megye 1844. évi március 4-én keltezett átiratát valamennyi törvényhatóságnak megküldte, így Somogy megyének is. Ebben sürgetik a zsidóság mielőbbi emancipációját, miként írták „balandónak keservesebb sors, mint jelenleg izraelitának születni e földön aligha juthat.” A zsidóság egyenlőségéért küzdő progresszív erők, zsidók és nem zsidók, ekkor aligha sejtették azt a drámaián tragikus utat, amelyet az európai zsidóságnak majd végig kell járni és ahonnan milliók számára nem lesz visszatérés.

Nem sejtették a tizsaezlári vérvádat, Istóczy antiszemita pártjának megalakulását, a nemzetközi felháborodást kiváltó Dreyfus-pert, Oroszországban a századelőnn tomboló zsidó pogromokat. Aligha hitték volna el, hogy Magyarországon 1920-ban törvénybe iktatják a numerus clausust, Németországban 1933 után a nürnbergi törvényeket, majd hazánkban három olyan zsidó törvényt iktatnak be, amely a demokrácia megcsúfolását, a zsidóságnak pedig a gazdasági tönkretételét és a nemzetből való kirekesztését jelentette.

A XX. század közepén a Golgota csúcsán várták őket a halálgyárak, Buchenwald, Auschwitz, Dachau, amelyekben előbb lelkileg, majd fizikailag is milliókat semmisítettek meg.

Megelőzően Magyarországon gettókba zárták a zsidókat, Budapesten és vidéken egyaránt. Megfosztották őket gazdasági javaiktól, vagyonuktól, végül az életüket is elvették, tömeggyilkosság áldozatai lettek, csak kevesen éltek túl a mindnyájukat érintő tragédiát.

A holocaust 50. évfordulója számvetésre készlet mindnyájunkat, zsidókat és nem zsidókat egyaránt. Nem lehet feledni a feledhetetlent és megbocsájtani a megbocsájthatatlant. Ebből az ellentmondásos lélektani szituációból kellene valamiféleképpen kitörnünk, úgy, hogy a múltunk teherétől megszabaduljunk, de ne úgy, hogy azt elfelejtsük. Éppen ellenkezőleg, tisztázni kell a vitatott kérdéseket, nem megszépíteni a tévedéseket és bűnöket, vállalni a felelősséget és építeni a hidat ember és ember között.

A számvetés nem lehet jubileumi szándékú csupán. A tudósoknak, a művészeknek mindent el kell követniök, hogy alkotásaikban az emberi humánus folyamatosan jelen legyen. Műveik mementók legyenek, és a nemzettudat szerves részévé kell válniok.

E szerény kötetben olyan tanulmányokat teszünk közzé, amelyeknek egy része évekkorábban megjelent, igazolva, hogy a történelmi kutatásnak folyamatosnak kell lennie.

Most kiegészülve újabb tanulmányokkal és a holocaust 50. évfordulója alkalmából rendezett tudományos emlékülésen elhangzott előadásokkal egy olyan kötetet teszünk közzé, amelyben emléket állítunk a Délkelet-Dunántúlon élő zsidó nemzedékeknek a XVIII. századtól a XX. századig. Bemutatjuk történelmi szerepüket a gazdasági életben és a kultúrában. Láthatjuk, hogyan éltünk együtt és hogyan gazdagítottuk egymást, míg a gyilkos kór, a fasiszta ideológia meg nem fertőzte a hatalmon levők egy részét, mások közönyösen nézték és passzív szereplői voltak a tragédiának, és csak kevesen tettek tevőlegesen is valamit a zsidóság érdekében. Ezt tudnunk kell nem csak a múlt tisztázása, hanem a jövőnk érdekében is.

A kötetben megjelent tanulmányokat a szerzők a tudományos emlékülésen ismertették. Ez alól kivételt képez Andrassy Antal tanulmánya, amelyet 1984-ben írt, a szerző tragikusan fiatalon, 1990-ben elhunyt. Nyíri Tamás, a teológia professzora beszédét ugyancsak Kaposvárott, 1994. június 26-án a Városháza dísztermében mondta el, időközben ő is elhunyt. A megemlékezés alkalmából em Soós György fotóit kiállításon mutattuk be, amelyeket a kötetben is közreadunk. A kötetben községsorosan név szerint ismertetjük a zsidó áldozatok neveit.

Áldassék a neviük mindazoknak, akik meghaltak a hitükért!

Szili Ferenc

TARTALOM

Előszó: Szili Ferenc	3
Nagy Pál: Somogy megye zsidósága Mária Terézia korában.	5
Szilágyi Mihály: Zsidóközösségek kialakulása Tolnában a XVIII. században.	47
Szili Ferenc: A zsidók kereskedelmi tevékenysége Somogyban a kései feudalizmus időszakában.	55
Rozsos István: Kaposi Mór (1837–1902).	75
Bősze Sándor: Az 1883. évi somogyi antiszemita zavargások.	81
Ormos Mária: Az Endlösung világnézeti alapja és politikai funkciója.	103
Szita Szabolcs: A zsidók üldözése Magyarországon 1944-ben.	113
Andrássy Antal: Zsidóüldözés Somogyban (1944. március–július)	123
Judith Magyar Isaacson: Köszönet az életért. Egy túlélő visszaemlékezése c. kötet 6. fejezete.	151
Nyíri Tamás: Megbékélés és kiengesztelődés	159
Szili Ferenc: Somogy megye második világháborús zsidó áldozatainak községsoros névjegyzéke és főbb adatai.	169